

Maja Mirković *

SUKOB NACIONALNOG I SUPRANACIONALNOG: POLOŽAJ IUS PUNIENDI U NOVOM MEĐUNARODNOM KONTEKSTU

SAŽETAK

Sva ograničenja i rizici suverene države kao dotadprimarnog oblika političkog organiziranja društva naroda Europe, su došla do izražaja nakon Drugog svjetskog rata. To je nužno dovelo do prekompozicije međudržavnih odnosa u Europi i promjene same geostrategijske pozicije Europe; stvara se Europska zajednica, a kasnije Europska unija koja stupanjem na snagu Lisabonskog ugovora postaje pravnim licem i *stricto sensu*.

Ono što je možda i najintragantnije jeste utjecaj koji je stvaranje jedne supranacionalne tvorevine imalo na eroziju klasičnog koncepta suvereniteta; članstvo u jednoj ovakvoj uniji neminovno vodi ka odricanju dijela suvereniteta, na što države nisu uvijek spremne. Kao ilustracija može poslužiti stvaranje krivičnog prava Europske unije, koje je prošlo put od potpunog ignoriranja od strane institucija Europske zajednice pa sve do supremacije, u smislu stupanja na snagu Lisabonskog ugovora.

Svrha ovog rada jeste ispitati odnos suvereniteta države-nacije u kontekstu europskih integracija, uz analizu transfera državne vlasti kažnjavanja – *ius puniendi* – na supranacionalnu razinu.

Ključne riječi: Europska unija; međunarodni odnosi; krivično pravo; Lisabonski ugovor.

* MA, autorica je dvostruka magistrica prava, magistrirala je u oblasti međunarodnog krivičnog prava i međunarodnog javnog prava na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. Trenutno na istom fakultetu pohađa i treći master studij na Katedri krivičnog prava, smjer Maloljetničko prijestupništvo.

1. Erozija klasičnog koncepta suvereniteta: nove tendencije međunarodnih odnosa

Moderna država stupila je na svjetsku scenu za vrijeme i neposredno nakon razdoblja europskog apsolutizma kao proizvod koncentriranih napora apsolutističkih monarha da uspostave što učinkovitiju kontrolu nad društvima kojima su vladali. Dugotrajni i sve skuplji ratovi koje su međusobno vodile apsolutističke monarhije zahtijevali su angažiranje svih sektora društva i primjenu novih mjera ekstrakcije društvenih resursa.¹

Klasični koncept suvereniteta se vezuje za Westfalski mirovni ugovor iz 1648. godine, kojim je okončan Tridesetogodišnji rat, i koji je se u teoriji međunarodnog prava uzima kao rodno mjesto stvaranja *ius publicum europaeum*, odnosno međunarodnog prava. Ocem doktrine suvereniteta se smatra Jean Bodin, po kojem suverenost ima nekoliko bitnih karakteristika, pa se tako, primjerice, ističe da je prva oznaka suverenog vladara jest vlast da donosi zakone za sve općenito i za svakoga pojedinačno. Nadalje, druga oznaka suverenosti jeste mogućnost objave rata ili pregovori o miru. Treća esencijalna oznaka suverenosti očituje se u postavljanju glavnih dužnosnika. Četvrta oznaka suverenosti je najviša nadležnost (*dernier ressort*), što je oduvijek bilo jedno od glavnih prava suverenosti. Peta konstitutivna oznaka suverenosti je vlast da se osuđenicima udjeljuje pomilovanje koje stoji iznad svih odluka i djeluje protivno od strogog pridržavanja zakona bilo da se osuđeniku poklanja život, vraća imutak ili čast ili pak opoziva progonstvo, a nije u vlasti magistrata, ma koliko visok bio njihov položaj da išta od toga odobre ili da nešto izmijene u presudama koje su donijeli.²

Međutim, Drugi svjetski rat, čiji je vihor sa sobom donio dotad nezapamćene strahote, predstavljao je prekretnicu u razvoju međunarodnog prava. Ogromna stradanja i besmislenost ljudskih žrtava su afirmirali ideju da je neophodno svakom čovjeku garantirati određeni korpus ljudskih prava i sloboda. Pokazalo se da je da je pravna zaštita žrtava rata od opasnosti od posljedica ratnih dejstava umanjena i da pravo više ne odgovara nastaloj stvarnosti. To je bilo još očiglednije kad se povela riječ o samovolji koju neprijatelj ispoljava protiv žrtava u njegovoj vlasti i o pravilima čiji

1) D. Matić, "Nacionalizam, nacija i nacionalna država: imaju li budućnost?", *Socijalna ekologija*, vol. 14, br. 1-2, 2005, 77.

2) D. Lozina, "Globalizacija i suverenitet nacionalne države", *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, vol. 43, br. 1, 2006., 23.

je cilj da tu samovolju spriječe. Historija ratnih zločina i zločina protiv čovječnosti koje su počinili pripadnici sila Osovine i njihovi saveznici i kolaboracionisti, dovoljno su poznati.³

U tom smislu, dolazi do suštinske promjene koncepcije međunarodnog prava koja je dotad vladala. Dok normativni sadržaj klasičnog međunarodnog prava počiva na fikciji o jednakom statusu suverenih država koji se zasniva na racionalnom priznanju subjekata međunarodnog prava,⁴ nova paradigma međunarodnog prava ili tzv. idealistička tendencija predmnijeva tendenciju prerastanja nacionalne države u novi svjetski poredak, ili svjetsku republiku koja stvara supranacionalni pravni poredak, koji omogućuje prebacivanje pozitiviranja prava građana s nacionalne na internacionalnu razinu. Inovativna jezgra te ideje je konzekventno preoblikovanje međunarodnog prava, novo redizajniranje iz prava država i pravo svjetskog građanina kao pravo individuuma.⁵ U tom smislu, javlja se veliki broj dokumenata čija je osnovna svrha zaštita ljudskih prava i sloboda, kako regionalnog, tako i univerzalnog karaktera. Tu prije svega treba spomenuti Povelju Ujedinjenih nacija, usvojenu 1945. godine, udarila je temelje univerzalnog sistema garancija ljudskih prava i sloboda, uključujući i sistem međunarodnih sankcija u slučaju kršenja istih. U smislu člana 1. stav 1. Povelje, utvrđuje se da je jedan od osnovnih ciljeva Ujedinjenih nacija održanje međunarodnog mira i sigurnosti i u tu svrhu poduzimanje efikasnih kolektivnih mjera radi spriječavanja i otklanjanja prijetnji miru, suzbijanje akata agresije ili drugih povreda mira kao i postizanje mirnim putem, a u skladu sa načelima pravde i međunarodnog prava, sređivanja ili rješavanja međunarodnih sporova ili konfliktnih situacija koje bi mogle dovesti do povreda mira. Iako odredba člana 2. stav 1. Povelje naglašava da je jedan od osnovnih principa na kojem počiva Organizacija upravo načelo suverene jednakosti svih njenih članica, ipak, prednost u odnosu na individualni interes ima zaštita općeg interesa međunarodnog društva. Na eroziju koncepta suvereniteta je također utjecala i internacionalizacija krivičnog prava; naime, strahote nacističkog sistema, koje su se između ostalog ogledale u sistematskom i planskom istrebljenju čitavih naroda,

3) K. Obradović *et al.* *Međunarodno humanitarno pravo*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd 2002., 29.

4) Z. Posavec, "Dileme međunarodnog prava: između nacionalizma i kozmopolitizma", *Politička misao*, vol. 51, br. 4, 2004, 115.

5) *Ibid.*, str. 116.

bile su povod da se još u toku Drugog svjetskog rata pd strane savezničkih sila pristupi donošenju odluke o suđenju i kažnjavanju lica odgovornih za izvršene zločine.⁶

Također, drugu polovicu XX stoljeća karakterizira i pojava novih subjekata međunarodnog prava. Mada nacionalna država i dalje ostaje glavnim međunarodnim akterom u procesu globalizacije, njen kapacitet obezbijediti uvjete sopstvenog samopreživljavanja nije više toliko determiniran posjedovanjem vojne sile i moći kao što je to bilo ne tako davno.⁷ Pored multinacionalnih korporacija, kao novi, nedržavni akteri sistema međunarodnih odnosa se javljaju i nevladine organizacije, mass mediji, mreže organiziranog kriminala, terorističke organizacije i drugi subjekti s velikom ambicijom da djeluju van granica nacije države i time izazovu poremećaj tradicionalnog sistema međunarodnih odnosa. Pokazalo se i to da je tradicionalno određenje sigurnosti, koje se vezivalo poglavito za sposobnost države da odgovori na vanjske prijetnje, isuviše usko; naime, prema Barryju Buzanu, postoji nekoliko razloga koji su pojam sigurnosti ostavili nedorečenim: ideja sigurnosti je previše složena za analizu, zbog čega je većina autora taj pojam obradila površno; vezivanje pojma sigurnosti uz silu u vrijeme hladnog rata; suprostavljanje realističkoj školi međunarodnih odnosa (realisti smatraju da je sila glavni motiv ponašanja u međunarodnim odnosima); karakter strateških studija koje su se prvenstveno bavile vojnom komponentom; simbolička dvosmislenost pojma sigurnosti.⁸ Na taj način je došla do izražaja višedimenzionalnost ove problematike, što je uslovalo potragu za novim, proširenim konceptom sigurnosti, koji će biti u stanju da odgovori na izazove koje sa sobom nosi novi tehnološki i ekonomski razvoj.

U takvim uvjetima, dolazi do rađanja prije Europske zajednice, a nakon stupanja na snagu Lisabonskog, Europske unije, tog čeda političke i eko-

6) Početni korak u tom pravcu poduzet je na Moskovskoj konferenciji 1943. godine, na kojoj su vlade SAD, Ujedinjenog Kraljevstva, SSSR-a i Kine donijele odluku da će ratni zločinci čija djela nisu vezana za određeno geografsko područje biti kažnjeni zajedničkom odlukom savezničkih vlada. Vidjeti: M.N. Simović – M. Blagojević: *Međunarodno krivično pravo*, Panevropski univerzitet Apeiron – Fakultet pravnih nauka Banja Luka, Banja Luka 2007.

7) N. Bašić/P. Stoett, *Savremena Evropa u tranziciji – reformacije pravnog, političkog i sigurnosnog sistema Evropske Unije*, Human rights conflict prevention centre – Pravni fakultet Univerziteta u Bihaću, Bihać 2006., str. 90.

8) Vidjeti više: B. Buzzan, *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold World Era*, Harvester Wheatsheaf, London 1991.

nomske atmosfere međunarodnog okruženja nakon Drugog svjetskog rata.

2. Europska unija – novi igrač na međunarodnom obzoru

Europska Unija u teoriji međunarodnih odnosa predstavlja jedinstven fenomen, dosad neviđen, koji se, kao takav, nalazi u fokusu brojnih teoretičara. Ova nejasnoća proizilazi i iz samog Maastrichskog ugovora koji Europsku Uniju označava kao „*novu etapu u procesu stvaranja sve čvršćeg jedinstva između naroda Europe, u kojoj se odluke donose na nivou što je moguće bližem građanima*“.

Sama stvarnost procesa europskih integracija nije nimalo jednostavna. Njena kompleksnost se ogleda u složenosti institucionalne piramide, međuodnosu njenih institucija, no i u različitim programima integracija u sklopu interesnih kompleksa na kojima se temelji samo postojanje ove velesile.

Rasprave o ulozi i značaju Europske unije u međunarodnim odnosima su vrlo opsežne i sežu nekoliko decenija unazad. Jednu od najboljih definicija je dao francuski analitičar Francois Duchene, koji je EU definirao kao „civilnu silu“ (*civilian power*), koja za cilj ima širenje demokratskog standarda u svijet, i pri tom rabi snagu zasnovanu na ekonomskoj, a ne na vojnoj moći.⁹ Jacques Delors ju je svojevremeno okarakterizirao kao **ne-identificirani politički objekt**. Osamdesete su sa sobom donijele stav da je EZ „vuk u janjećoj koži“ i „supersila u nastajanju“.¹⁰

U drugoj polovici devedesetih godina prošlog stoljeća, kada je EU počela razvijati vojne ambicije, prvo stidljivo unutar NATO-a, a zatim i autonomno, ponovno se rasplamsala rasprava o ulozi i značaju EU u međunarodnim odnosima, jer je bilo jasno da EU više ne može biti samo „civilna sila“. Kako je EU, za razliku od ostalih velikih sila u povijesti, unatoč svom širenju i jačanju, ne samo izbjegla da kod drugih izazove strah i tako ih okrene protiv sebe, već k sebi privuče veliki broj susjednih zemalja i time preokrene mehanizam ravnoteže snaga, nazvana je „magnetskom silom“.¹¹

9) Tu je izjavu prvi put dao za *The New York Times*, 25. siječnja 1991. godine, a drugi put tijekom Kosovske krize za *Washington Post* 25. ožujka 1999. godine.

10) S. Šegvić, „Oružane snage EU u sigurnosnim okolnostima postmoderne ere“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, god. 47, br. 3, 2010, 622.

11) *Ibid.*

Često oprečna stajališta, te složena problematika same prirode procesa europskih integracija je uvjetovala postojanje različitih stavova o tome šta je EU, što je, pak, dovelo do nastanka različitih teorija o prirodi Europske Unije, njenim institucijama i programima integracija. Da bismo pokušali barem donekle shvatiti složenu prirodu integracijskih procesa i njihov utjecaj na erodiranje klasičnog koncepta suvereniteta države, potrebno je ukratko se upoznati sa nekim od najjemenentnijih teorijskih pristupa izučavanju ovog pitanja.

2.1. Onkraj poznatog: složenost prirode Europske unije

Jedna od prvih teorija koja se bavila problematikom prirode integracijskih procesa jeste **funkcionalizam**, u čijoj je osnovi da suverene države mogu da u interesu ekonomskog napretka, neke od oblasti koje inače suvereno kontroliše, jer je u njima mnogo efikasnije i lakše postići uspjeh zajedničkom akcijom u formi funkcionalnog povezivanja.¹² Koncept funkcionalističke teorije sa predominantno tehnokratskim i socio-ekonomskim pristupom europskim integracijama, koje se odvijaju prvenstveno na konsensualnom principu odlučivanja i funkcionalnim zajedničkim interesima država članica EU, ostao je nemoćan da objasni političku dimenziju europskih ekonomskih integracija, čime je umnogome ispuštena iz vida uloga subjektivnih faktora integracije, prije svega grupa za pritisak, nacionalnih i političkih elita, kao i donosioca odluka na nacionalnom i supranacionalnom nivou, koji igraju veoma značajnu ulogu u procesu integracije.¹³

Sljedeća je **neofunkcionalistička teorija**, čiji je osnivač američko – njemački politolog Ernest Haas. Neofunkcionalistička teorija posmatra europske integracije kao procese koji su usmjereni ka specifičnim ciljevima čime se stvara novo okruženje u kojem se postavljeni ciljevi mogu ostvariti samo poduzimanjem daljih aktivnosti.¹⁴ Međutim, događaji koji su se zbili sredinom šezdesetih godina prošlog stoljeća natjerali su samog Haasa da odbaci svoju teoriju kao važeću. Naime, u ovom periodu je došlo do prve ozbiljne krize u funkcioniranju Europske zajednice, koja je na-

12) T. Mišćević, "Novi teorijski pravci u izučavanju međunarodnih organizacija", *Godišnjak 2007*, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, No.1, 2007, 354.

13) N. Bašić: *Savremena Evropa u tranziciji – reformacije pravnog, političkog i sigurnosnog sistema Evropske Unije*, Human rights conflict prevention centre – Pravni fakultet Univerziteta u Bihaću, Bihać 2008., 262.

14) *Ibid.*, 283.

stalazbog neslaganja država članica oko načina financiranja zajedničke agrarne politike. Ovom prilikom je Francuska povukla svog ministra iz Vijeća ministara, pa je stoga u povijesti europskih integracija ova kriza postala poznata kao „**kriza prazne stolice**“.¹⁵ Osamdesetih godina, u procesu stvaranja zajedničkog tržišta, dolazi do revizije neofunkcionalizma, s ciljem objašnjavanja dinamike integracijskog procesa. U tom smislu se može govoriti o neo-neofunkcionalizmu.¹⁶ Prema Schmitteru, „*iako stvarni neofunkcionalisti možda predstavljaju ugroženu vrstu, njihova razmišljanja su i dalje veoma živa, čak i ako je neofunkcionalizam ponovno žigosan kao drugačija životinja*“.¹⁷ Opravdano se postavlja pitanje: zašto dolazi do ponovnog oživljavanja teorije koju je i njen vlastiti tvorac odbacio – i to dvaput?! Činjenica je da je neofunkcionalistička teorija imala i svoje dobre strane. Primjerice, stvaranje Eura kao jedinstvene zajedničke valute te efekt prelijanja u oblasti vanjske politike.¹⁸

U teoriji međunarodnog prava se vrlo često mogu čuti tvrdnje da je Europska unija zapravo **federalna tvorevina**. Ona definitivno ima neke elemente suverene federacije, kao što su nadređeno i direktno obavezujuće pravo, presuđivanje koje je u rukama za to potpuno opremljenog suda, sopstvenu profesionalnu birokratiju i svoj legislativni i izvršni proces. Štaviše, njeni organi mogu da donose zakone i bez obzira da li se sa tim slažu sve njene članice. Tokom svog postojanja i funkcionisanja Unija je dobila mnoga ovlašćenja i prava kao i federacije, a njeno djelovanje nije ograni-

15) Da bi se bolje sagledali uzroci ove krize, potrebno je vratiti se malo u povijest. Ponovnim dolaskom Charlesa de Gaullea na vlast u Francuskoj, otvara se novo poglavlje u političkom razvoju europskih integracija. Ako je poznato da je Jean Monnet, kao „*otac ujedinjene Europe*“, zagovarao stvaranje jedne supranacionalne strukture, kojoj glavnu zapreku predstavlja upravo suverenitet nacije države, onda je lako shvatiti zbog čega je De Gaulle, koji je odricao bilo kakav nadnacionalni karakter institucijama EZ, tako snažno inzistirao na jačanju uloge Francuske i redefiniranju njene uloge u složenom procesu europskih integracija. De Gaulle je Monnetov projekt smatrao tehokratskim projektom kojim bi vlast nad europskim državama preuzele moćne financijske institucije, kompanije ili pak moćne grupacije bogatih i utjecajnih pojedinaca. Iz tih razloga „projekt Europa“ De Gaulle je okarakterizirao riječima „Frankenštajnska tvorevina“ i „umjetno čudovište“.

16) P.C. Schmitter: *Neo-neofunctionalism: Deja vu, all over again?*, European University Institute, 2002, dostupno na: <http://faculty.utep.edu/LinkClick.aspx?link=Neoneofunctionalism.pdf&tabid=19444&mid=43213> [7.5.2014.],

17) *Ibid.*, 3.

18) *Nota bene*: ovo područje od stupanja na snagu Lisabonskog ugovora nalazi pod kontrolom Visokog predstavnika za zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku, baronice Catherine Ashton.

čeno listom ovlašćenja koje utvrđuju njeni osnivački akti.¹⁹²⁰

Jedna od najstarijih teorija međunarodnih odnosa, ako ne i najstarija je **realistička teorija**. Za teoretičare ovog pravca međunarodni sistem je anarhična struktura što podrazumijeva odsustvo međunarodnog autoriteta ili međunarodne vlade koja bi mogla nametnuti pravila ponašanja i disciplinirati subjekte međunarodnih odnosa (države), što čini međunarodni sistem različitim od nacionalnog državnog-političkog sistema u kojem postoje državni poredak nametnut silom od strane državne organizacije.²¹

Međutim, promjene koje su se desile krajem 60-ih i početkom 70-ih godina u ekonomskom, tehničkom, tehnološkom i finansijskom okruženju su dovele do rađanja novog teorijskog modela međunarodnih odnosa: **neorealističkog pravca**.²² Ukoliko imamo u vidu da (neo)realisti odriču mogućnost kooperacije među državama zbog anarhičnosti prirode međunarodnih odnosa, može se zaključiti da za njih svaki vid institucionalne suradnje predstavlja instrument dominacije velikih sila, koje kreiraju instituciju kako bi učvrstile svoj položaj u svjetskom poretku moći. *Ergo*, u tom duhu, neorealisti percipiraju proces europskih integracija kao instrument ostvarenja hegemonije najmoćnijih država.²³ To se najbolje očituje preko supranacionalnog kompleksa interesa, gdje se nastoje sve oblasti života transferirati iz nacionalnog na supranacionalno, što je usko vezano i za propise EU, koji se harmoniziraju i unificiraju, i to upravo u sklopu

19) T. Mišćević, *op. cit.*, 358.

20) Ova teorija, prirodno, ima i svoje kritičare. Tako Daniel Kelemen i Andy Tarrant smatraju da ograde koje su postavljene na birokratski kapacitet europskih institucija – kao što je relativno mala veličina Komisije EU – predstavljaju barijeru za stvaranje federalne europske države. Rasprostranjena politička opozicija - u stvaranju bilo čega što približava veliku, jedinstvenu izvršnu birokraciju u Bruxellesu ima već davno nestale nade u stvaranju Evropske superdržave. Vidjeti: D.R. Kelemen – A. Tarrant: *Building the Eucocracy: The Politics of EU Agencies and Networks*, Paper Prepared for the Biennial European Union Studies Association Convention, Montréal, Canada, 16-19 May 2007,

21) N. Bašić – P. Stoett: *op. cit.*, 15.

22) Tvorcem neorealističke teorije smatra se Kenneth Waltz s knjigom *Teorije međunarodne politike* iz 1979. godine. I klasični realizam i neorealizam pripadaju istoj teorijskoj koncepciji, no ono po čemu se razlikuju je što klasičari krajnji cilj države vide u **uvećanju sile i moći**, dok neorealisti smatraju da država ima samo jedan cilj: **preživjeti**.

23) Podsjetimo se da je prije Ugovora o Nici „Velika petorka“ (Francuska, Njemačka, Italija, Velika Britanija i Španjolska) imala pravo danominuje po 2 člana Komisije EU, a ostale države po jednog člana Komisije. Novinama koje je uveo Ugovor iz Nice predviđeno je da se Komisija sastoji od po jednog predstavnika iz svake države članice.

ovog kompleksa.

Krajem 80-ih godina prošlog stoljeća, u teoriji međunarodne politike javlja se novi pravac, poznat kao **neoinstitucionalizam** koji je svrgnuo dotad vladajući neorealistički koncept.²⁴ Neoinstitucionalisti potenciraju značaj institucije u kontekstu međudržavne kooperacije. Neoinstitucionalistička percepcija se svodi na to da supranacionalne institucije EU izrastaju na samo u instrument saradnje i kooperacije, već kao i instrument kreiranja i realizacije interesa vlada država članica EU, koja u svakom slučaju ishodište ima u specifičnoj međuzavisnosti između institucija EU i država članica, političkih partija, od lokalnih do globalnih partipicpanata. Time EU izrasta u moćnu tržišnu i političku silu.²⁵ S obzirom na to da neoinstitucionalistička koncepcija potencira ekonomsku suradnju između država članica EU, ona se svrstava u tzv. **ekonomske** integracijske teorije. U tom kontekstu, veoma je značajan program integracije zajedničkog tržišta. Dva su vida ove integracije: **pozitivni i negativni**.²⁶

Jedan od najnovijih teoretskih pristupa problemu europskih integracija predstavlja teorija **liberalnog intergovernmentalizma**. Intergovernmentalizam je teorija integracije i pojam koji se koristi za opisivanje institucionalnih aranžmana i procedura donošenja odluka koji dopušta vladama suradnju u specifičnim poljima, zadržavajući istovremeno svoje suverene ovlasti.²⁷ (Sweeney, 2005:137). Po shvatanju ovog teoretskog koncepta, nacionalne vlade država članica proces europskih integracija prvenstveno koriste za realizaciju svojih nacionalnih interesa kroz proces kooperacije radije nego za realizaciju nacionalnih interesa kroz proces integracije čime se definiranje EU svodi više u ravan konfederalnog koncepta.²⁸ Ova teorija pretpostavlja da je EU dovoljno slična ostalim međunarodnim upravnim sistemima, koji će se proučavati iz perspektive međunarodnih odnosa. Tvrdi da su kroz historiju Europske unije, šefovi država forsirali europske integracije, kako bi osigurali svoje nacionalne ekonomske interese.²⁹ *Ergo*,

24) Temeljni predstavnici ovog pravca su Robert O. Keohane i Joseph Nye.

25) N. Bašić, *op. cit.*, 270.

26) W. Molle: *The Economics of European Integration (4th ed.)*, Ashgate Publishing, Aldershot 2001., 101.

27) S. Sweeney, *Europe, the state and globalization*, Paerson Longman, Harlow 2005.,137.

28) N. Bašić, *op. cit.*, 265.

29) A. Jordan *et al.* *Climate Change Policy in the European Union-Confronting the Dilemmas of Mitigation and Adaptation?*, Cambridge University Press, Cambridge 2010., 44.

zagovornici ove teorije smatraju da je EU tvorevina prije svega njenih država članica, i, shodno tome, traje sve dok to države dozvole, odnosno dok je to u njihovom interesu. U ovom konceptu se mogu prepoznati naznake realističkog tumačenja međunarodnih odnosa.³⁰

3. *Europska unija: zajednica prava bez krivičnog prava*

Neovisno o tome koju teoriju prihvatimo kao mjerodavnu, činjenica je da države članice Europske unije nisu naročito voljne prepustiti ingerencije u određenim područjima supranacionalnim institucijama. Jedno od takvih područja jeste i krivično materijalno pravo Europske unije, koje je od osnutka Europskih zajednica pedesetih godina prošlog stoljeća prošlo put od normativne ekskomunikacije iz europskog pravnog poretka, preko postupnog afirmiranja judikaturom Europskog suda, do smještanja u treći, međunarodnopravni stup Europske unije.³¹ Poražavajuća je činjenica da Ugovori o Europskim zajednicama ne sadržavaju nijednu krivičnopravnu odredbu niti spominju krivično pravo.

No, ovakav otpor država ka stvaranju supranacionalne krivične nadležnosti zapravo i ne čudi, ukoliko imamo na umu da je jedan od elemenata državnog suvereniteta *ius puniendi*; prema klasičnoj definiciji, krivično pravo predstavlja „*skup pravnih normi koje određuju sadržaj i opseg ovlasti države na kažnjavanje*“.³² Prema Bodinovom učenju, suverena vlast je značila isključivo pravo državnog suverena na određivanje radnji koje se imaju smatrati krivičnim djelima, kao i koje sankcije za ta djela mogu biti izrečene.³³ Kako je do formiranja samog međunarodnog krivičnog prava došlo relativno kasno, nije ni čudno što se na pojavu krivičnog prava Europske unije čekalo skoro četiri decenije. Na taj način, izlaženje krivičnog prava izvan državnih granica te evoluiranje u granu prava koja nije više primarno ekstrakt državne moći zahtijeva redefiniranje identiteta samog

30) Mnogi teoretičari europskih integracija zamjeraju ovom konceptu da ispušta iz vida veoma značajne interakcijske odnose između institucija EU i subnacionalnih institucija javnog i privatnog karaktera koje sve moćnije modificiraju utjecaje nacionalnih vlada na odnose u EU, čime se ovom konceptu osporava sposobnost zahvatiti sve segmente procesa europskih integracija i kooperacija, koje je teško posmatrati mehanički odvojene jedne od drugih. Vidjeti: *ibid.*, str. 266.

31) Z. Đurđević, „Lisabonski ugovor – prekretnica u razvoju kaznenog prava u Europi“, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 15, br. 2, 2008, 1078.

32) P. Novoselac, *Opći dio kaznenog prava*, Sveučilišna tiskara, Zagreb 2007., 18.

33) M. N. Simović/M. Blagojević, *op. cit.*, 18.

krivičnog prava.³⁴

Za kompletiranje slike o formiranju supranacionalnog krivičnog prava, od prapočetaka, kada se u Europskoj zajednici govorilo kao o *community of law without criminal law*, pa sve do Lisabonskog ugovora, koji je označio novo poglavlje u razvoju Europske unije, na ovom mjestu je neophodno, u kratkim crtama, podsjetiti se na osnovne pravce razvoja krivičnog prava Europske unije.

3.1. Geneza krivičnog prava EU: od Maastrichta do Lisabona

Europska unija je stvorena Ugovorom o Europskoj uniji, potpisanim 7. februara 1990. godine u Maastrichtu, poznatijim kao Maastrichtski ugovor. Maastrichtski ugovor ne samo da je predstavljao presudan korak prema političkom ujedinjenju, nego je udario temelje onome što danas poznamo kao krivično pravo Europske unije. Ovaj Ugovor je izvršio podjelu nadležnosti u Europskoj uniji u tri stuba, pri čemu je za krivičnopravnu oblast naročito značajan treći stub pod nazivom „Pravosuđe i unutrašnji poslovi“, koji je obuhvatao regulaciju pitanja azila, prelaska vanjskih granica, imigracijsku politiku, policijsku suradnju u krivičnim stvarima te naročito pravosudnu suradnju u krivičnim stvarima.³⁵ Za realizaciju postavljenih ciljeva u okviru trećeg stuba predviđeni su specifični instrumenti kao što su: a) utvrđivanje zajedničkih stavova; b) usvajanje „zajedničke akcije“ i c) zaključenje konvencije u oblastima od zajedničkog interesa.³⁶

Amsterdamski ugovor³⁷ predstavlja naredni korak u oblikovanju institucionalnog i pravnog okvira Europske unije.³⁸ Ovim Ugovorom treći stup je postao isključivo krivičnopravni jer se u potpunosti odnosio na policijsku i pravosudnu suradnju u krivičnim stvarima. U smislu supranacionalnog krivičnog prava, vrlo značajna izmjena unutar trećeg stupa jeste ovlaštenje Unije na stvaranje zajedničkih minimalnih pravila o obilježjima krivičnih

34) M. Kaifa-Gbandi: “The Treaty Establishing Constitution for Europe and Challenges for Criminal Law and the Commencement of 21st Century”, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 13, No. 4, 2005, 484.

35) Član. 1 Ugovora iz Maastrichta (sadašnji član 29. Ugovora o Europskoj uniji)

36) Član K. 3 Ugovora iz Maastrichta (sadašnji član 34. Ugovora o Europskoj uniji)

37) Potpisan je u Amsterdamu 2. oktobra 1997. godine, a stupio je na snagu 1. maja 1999. godine.

38) Vidjeti više: N. Misita, *Osnovi prava Evropske unije (treće izdanje)*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo 2008.

djela i kaznama u području organiziranog kriminaliteta, terorizma i nezakonite trgovine drogom.³⁹

Ugovor iz Nice usaglašen je na sastanku Europskog vijeća održanom u Nici početkom decembra 2000. godine, potpisan 26. februara 2001., a stupio na snagu 1. februara 2003. godine.⁴⁰ (Misita, 2010). Osnovni cilj donošenja Ugovora o EU iz Nice je poboljšanje institucionalne strukture EU, odnosno unapređivanje institucionalne reforme Unije, radi prijema novih država članica. Kada je u pitanju krivično pravo Europske unije, najveća vrijednost Ugovora iz Nice leži u tome što je on omogućio uspostavu Europske pravosudne mreže (EUROJUST), koja predstavlja prvu trajnu mrežu sudskih vlasti uspostavljenu u svijetu.⁴¹⁴²

U EU za razvoj područja pravosuđa i unutrašnjih poslova od presudne važnosti je sastanak Europskog vijeća u Tampereu 1999. godine, koji je isključivo bio posvećen problematici daljnjeg razvoja politike pravosuđa i unutarnjih poslova. Na sastanku je usvojen prvi višegodišnji program (**Tampere program**)⁴³ koji je definirao aktivnosti EU za razdoblje od 1999. do 2004.21 Provedbu Tampere programa karakterizira intenzivna zakonodavna djelatnost EU usmjerena na uspostavu pravnog okvira suradnje država članica EU na području pravosuđa i unutarnjih poslova.⁴⁴ Nakon toga uslijedilo je usvajanje drugog, Haškog programa iz 2004. godine, te Stockholmskog programa, koji je prihvaćen od strane Europskog vijeća u decembru 1999. godine. Taj program u središtu svoje politike ima građanina EU i njegova prava. Svaki građanin mora biti zaštićen u svakom trenutku i na cijelom području EU jer pitanje sigurnosti prelazi nacionalne

39) Član 31.e Ugovora o Europskoj uniji

40) Vidjeti više: N. Misita, *Evropska unija – osnivanje i razvoj*, Revicon, Sarajevo 2010.,

41) Vidjeti: J. Čeranić: *Evropska pravosudna mreža u krivičnim stvarima*, Evropsko zakonodavstvo, vol. 8, br. 29-30, 2010, str. 45.; M. Rakić, "Uloga Eurojusta u sustavu pravosudne suradnje u kaznenim stvarima s državama članicama Europske unije", *Policija i sigurnost*, vol. 21, br. 1, 2012, 132-142,

42) Europska pravosudna mreža je osnovana Zajedničkom akcijom koju je usvojilo Vijeće Europske unije 29. juna 1998. godine, te Odlukom Vijeća br. 2002/187/JHA od 28. februara 2002. godine o osnivanju EUROJUST-a s ciljem poboljšanja borbe protiv teških krivičnih djela. Vidjeti: *Ibid.*

43) *Tampere European Union Council* 1999.

44) K. Turkalj: *Politika Europske unije na području pravosuđa i unutarnjih poslova s posebnim osvrtom na postupke odlučivanja*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 27, br. 2, 2006, 1135,

granice i zbog toga zahtijeva punu suradnju.⁴⁵

Volju za prenošenje dijela krivičnopravnih ingerencija na tijela Unije države članice prvi su put pokazale 29. oktobra 2004. godine, kada su predstavnici zemalja članica u Rimu potpisali Ustavni ugovor. U okvirima Europske unije, u pripremama za donošenje Ustavnog, a kasnije Lisabonskog ugovora, postavilo se pitanje donošenja zajedničkih krivičnopravnih akata. To pitanje je bilo naročito povezano uz: institucionalnu reformu, podizanje svijesti o značaju supranacionalnog krivičnog prava i ujedinjene borbe protiv organizovanog kriminaliteta i terorizma. U razvoju tih ideja posebno su pomogle česte ocjene o tome da je treći stub Europske unije neefikasan, kompleksan i opterećen pitanjem legitimnosti. Također se isticalo da je prepreka uspješnijoj saradnji i povezivanju država članica u borbi protiv kriminaliteta nepostizanje konsenzusa u donošenju odluka u okviru policijske i pravosudne saradnje i nespремnost država da nakon donošenja propisa u okviru trećeg stuba Unije vrše promjene u nacionalnom zakonodavstvu.⁴⁶

Stupanjem na snagu Lisabonskog ugovora dolazi do erozije „arhitekture tri stupa“, odnosno do smanjenja razlika između triju stupova, posebice prvog i trećeg. Važnu promjenu u odnosu na Ugovor o EU u verziji iz Nice predstavlja i promjena odnosa između ovlasti koje su uređenje u okviru nekadašnjih stupova.⁴⁷ Lisabonski ugovor predstavlja ključnu prekretnicu u razvoju krivičnog prava Europske unije. Lisabonskim ugovorom određen je ukupan sadržaj kaznenopravnih nadležnosti EU. Tim su Ugovorom učinjena dva važna reformska pomaka: a) EU dobila je autonomnu, ne samo funkcionalnu kaznenopravnu nadležnost, b) odluke Europskog suda dale su EU nadnacionalnu ovlast da propisuje minimalna pravila kaznenih djela i sankcija. Ovlasti EU ne odnose se sada samo na određivanje obilježja

45) Vidjeti: http://ec.europa.eu/europeaid/how/finance/eidhr_en.htm [09.05.2014.]

46) Vidjeti: C. Ladenburger, „Police and Criminal Law in the Treaty of Lisbon. A New Dimension for the Community Method“, *European Constitutional Law Review*, br. 4, 2008,

47) Dok je Ugovorom iz Nice unija bila utemeljena na Europskim zajednicama kojima su pridodane politike i oblici saradnje drugog i trećeg stupa, Ugovorom iz Lisabona to je izmijenjeno, te kako stoji u čl. 1. UEU, Unija se temelji na Osnivačkim ugovorima koji imaju jednaku pravnu vrijednost. Posljedica ovakve promjene očituje se u promjeni ravnoteže koja je do sada bila postavljena u korist prvog stupa, što se očitalo i u praksi Europskog suda koji je kontinuirano interpretirao ovlasti prvog stupa široko i davao im prednost pred ovlastima preostala dva stupa. T. Čapeta – S. Rodin: *Osnove prava Europske unije na temelju Lisabonskog ugovora – gradivo za cjeloživotno obrazovanje pravnika*, Narodne novine, Zagreb 2010.,

kaznenih djela i zapriječenost kaznenom sankcijom već i vrstu i mjeru te kaznene sankcije.⁴⁸⁴⁹

Temeljna supranacionalna ovlast Europske unije u području kaznenog materijalnog prava i prema Lisabonskom ugovoru i dalje ostaje harmonizacija određenih kaznenih djela i sankcija u kaznenom zakonodavstvu država članica. Međutim, Lisabonskim ugovorom bitno su ojačane i proširene supranacionalne harmonizacijske ovlasti.⁵⁰⁵¹

Lisabonski ugovor je izveo iz tame krivično pravo (i materijalno i procesno) te osvijetlio nove puteve njegovog razvoja.

4. Krivično pravo EU u novom međunarodnom okruženju

Izazovi globalizacije postavljeni pred sisteme krivičnog pravosuđa naročito su potencirani transnacionalnim kriminalnim aktivnostima, korupcijom, posljedicama organizovanog kriminaliteta i terorizma, novim pristupima u borbi protiv kriminaliteta (posebno onih koji su u novoj formi

48) S. Rodin u, S. Rodin *et al.*: *Reforma EU – Lisabonski ugovor*, Narodne novine, Zagreb 2009.

49) Najvažnije područje u kojem su ostvarene supranacionalne ovlasti Unije jeste oblast krivičnog procesnog prava. Prema Lisabonskom ugovoru, suodlučivanje Europskog parlamenta i Vijeća kvalificiranom većinom postat će standardna procedura za donošenje odluka za cijelo područje prostora slobode, sigurnosti i pravde, a u njegovom krivičnopravnom dijelu predviđeno je odlučivanje kvalificiranom većinom, između ostalog o minimalnim pravilima u pogledu definicije krivičnih djela i sankcija u području teškog kriminaliteta sa prekograničnom dimenzijom, gdje spadaju: terorizam, trgovina ljudima i seksualno iskorištavanje žena i djece, nezakonita trgovina drogama, nezakonita trgovina oružjem, pranje novca, korupcija, krivotvorenje sredstava plaćanja, računalni kriminalitet i organizirani kriminalitet. Međutim, prijelaz na supranacionalne metode odlučivanja u ovom području nije bio potpun, pa se tako odluke o pojedinim pitanjima iz krivičnopravnog područja mogu donijeti samo jednoglasnom odlukom svih država članica, poput, primjerice, proširenja liste teškog kriminaliteta, kako je to predviđeno odredbom člana 83., stav 1. Ugovora o funkcioniranju Europske unije, za koja se mogu ustanoviti minimalna pravila u pogledu definicije krivičnih djela i sankcija.

50) Z. Đurđević, *op. cit.*, 1093.

51) Ovlasti Unije u kaznenomaterijalnopravnom području nisu neograničene, već imaju tačno određen predmet harmonizacije. Unija uspostavlja minimalna pravila za definicije kaznenih djela i kazne. Uspostavljanje zajedničkih opisa kaznenih djela za određene oblike kriminaliteta dovodi u prvom redu do ujednačavanja posebnog dijela kaznenih zakona država članica. Pri tome treba imati na umu da određivanje minimalnih obilježja kaznenih djela ne znači minimum, već maksimum obilježja koje države članice mogu propisati u svom kaznenom zakonu za određeno kazneno djelo. Dodavanje daljnjeg obilježja ima kao učinak suzivanje kriminalne zone, što dovodi do nepotpune implementacije. Suprotno tome, državama je dopušteno da propišu stroži oblik kaznene odgovornosti za određeno kazneno djelo, što se provodi ispuštanjem nekog od obilježja iz opisa kaznenog djela u okvirnoj odluci ili konvenciji. Vidjeti: *Ibid.*, 1097.

i sa novim sadržajem), udaljavanjem (u većoj ili manjoj mjeri) supranacionalnih i nacionalnih krivičnopравnih normi od (svojih) temeljnih načela i pravila materijalnog i procesnog krivičnog prava ili primjenjivanjem standarda o osnovnim pravima i slobodama čovjeka. Posebno zanimanje privlače i nacionalne strategije za borbu protiv različitih i aktuelnih oblika kriminaliteta (npr. trgovine ljudima, terorizma, korupcije, pranja novca, kompjuterskog kriminaliteta, zlostavljanja djece i maloljetnika), isticanje preventivnog (ili proaktivnog) djelovanja policije i drugih nadležnih nacionalnih tijela, te rasprave o granicama „odstupanja“ od represivnog (ili reaktivnog) djelovanja sistema krivičnog pravosuđa. Konačno, uspješna borba protiv složenih i široko rasprostranjenih kriminalnih aktivnosti traži nove međunarodne organizacije koje će predstavljati efikasnije oblike saradnje na naddržavnom nivou.⁵²

Promjene pravnog okvira krivičnopravne saradnje i zaštite osnovnih prava i sloboda, kako u okviru UN, tako i u Europi, otvorene su nakon završetka Drugog svjetskog rata ratifikacijom Univerzalne deklaracije o pravima čovjeka (1948), Europske konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda (1950), Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (1966), s dopunskim protokolima (1989), te Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda (1998). Ono što se u raspravama oko sužavanja državnog suvereniteta ističe jeste okolnost da su upravo prihvatanjem ovih međunarodnih instrumenata i njihovim ugrađivanjem u nacionalni pravni red, države ustupile dio svoje suverenosti institucijama UN za kooperaciju u krivičnom pravosuđu i Komitetu za ljudska prava, Vijeću Europe i naročito Europskom sudu za ljudska prava, a ratifikacijom Rimskog statuta prenijele su sva svoja represivna ovlaštenja za agresiju, genocid, zločine protiv čovječnosti i za ratne zločine na Skupštinu država potpisnica i Međunarodni krivični sud.⁵³

Zanimljiv primjer supranacionalne krivičnopravne intervencije predstavljaju okvirne odluke. Nadležno državno tijelo neće moći odlučivati o sadržini i cilju europskog krivičnopravnog akta, već će morati prihvatiti europski zakon kojim će u domaće krivično zakonodavstvo prenijeti, odnosno konkretizovati već načelno određena obilježja krivičnih djela,

52) H. Sijerčić-Čolić, „Izazovi evropskog krivičnog prava – obaveze države u oblasti krivičnog zakonodavstva“, *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, vol. LV, 2012, 348.

53) Vidjeti, Lj. Bavcon: *Mednarodno kazensko pravo in državna suverenost u: Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča*, Amnesty International Slovenije, Ljubljana 2003.

propisati kaznu u već određenim okvirima, uspostaviti oblike europskog krivičnog procesnog prava nužne za pojednostavljenje krivičnopravne i pravosudne saradnje ili pružiti zaštitu katalogu osnovnih prava i sloboda čovjeka iz Povelje osnovnih prava Europske unije.⁵⁴ Ova opća dužnost na lojalnost pravnom redu Europske unije (u sadašnjosti i budućnosti) ukazuje na izazove europskog krivičnog prava i obaveze države u oblasti krivičnog zakonodavstva i krivičnog pravosuđa.⁵⁵

Pogrešno je smatrati da je želja za internacionalizacijom krivičnog prava produkt savremenog doba; upravo suprotno, još je Franz von Liszt tvrdio prije stotinjak godina da je “znanost krivičnog prava” kao “razjašnjenje općih obilježja pojma zločina...nužno internacionalna”⁵⁶, a ideju o nadnacionalnom pravu prvi je u XIX stoljeću istakao Fridrich Karl von Savigny, podstaknut „univerzalnošću“ Rimokatoličke crkve i „nadmacionalnim karakterom“ njenog crkvenog prava.⁵⁷

Dodjeljivanjem izričitih i širokih krivičnopravnih nadležnosti supranacionalnom pravnom poretku EU završava razdoblje isključivog odnosno primarnog nacionalnog krivičnopravnog suvereniteta europske civilizacije. Taj je proces posljedica sveukupnog nestajanja koncepta države kao države nacije. Zbog ubrzanog procesa internacionalizacije, privatizacije i decentralizacije klasična država nacija nestaje, iako ostaje i dalje snažan identifikacijski simbol.⁵⁸ Konačno, ako se uzme u obzir da se „*prostor slobode, sigurnosti i pravde*“ treba temeljiti na uzajamnom povjerenju država članica „*koje proizlazi iz kvalitetnog sudstva i poštovanja vladavine prava*“, onda je razumljiv i prihvatljiv zaključak prema kome odluke Europskog suda pravde imaju ne samo „*neposredan učinak u nacionalnom krivičnopravnom poretku, nego otvaraju put za europsku teritorijalnost, europski sudski prostor i integraciju pravosuđa u krivičnim predmetima*“.⁵⁹

54) H. Sijerčić-Čolić, *op. cit.*, 353.

55) *Ibid.*, str. 354.

56) F. von Liszt u: F. von Liszt (ur.): *Die Strafgesetzgebung der Gegenwart: Das Strafrecht der Staaten Europas*, vol. 1, Liebmann 1894., 24.

57) G. Gasmı, *Pravo i osnove prava Evropske unije*, Univerzitet Singidunum, Beograd 2010., 96.

58) Vidjeti: V. H. Jung, “*L’Etat et moi*”: Some Reflections on the Relationship between the Criminal Law and the State, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, vol. 6, no. 3, 2008, 208-215,

59) J.A.E. Vervaele u: H. Sijerčić-Čolić: *op. cit.*, str. 350.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Dug i trnovit je bio put koji su europske integracije prošle od Europske zajednice za uglj i čelik, Europske ekonomske zajednice te Europske Zajednice i naposljetku do Europske unije. U svojoj relativno dugoj historiji, Europska unija se nastojala nametnuti kao značajan svjetski ekonomski i politički faktor, u čemu je znatnim dijelom uspjela, no, njeno jedinstveno djelovanje u pojedinim segmentima je otežano činjenicom da države članice nisu uvijek raspoložene da dio svojih ovlasti prenesu na supranacionalni, odnosno Unijski nivo i time se odreknu dijela svog suvereniteta, o čemu dovoljno svjedoči propali projekt „Ustava za Europu“.

Jedno od osjetljivih područja, kao što se moglo vidjeti iz dosadašnjih analiza, jeste i krivično pravo, napose krivično materijalno pravo. I dok je krivično procesno pravo velikim dijelom harmonizirano, zahvaljujući ponajprije Lisabonskom ugovoru, dotle je krivično materijalno pravo još uvijek ostalo kamenom spoticanja između država članica. Činjenica je da se radi o najosjetljivijem području ostvarivanja vladavine prava kao jednog od osnovnih elemenata suverenosti države u klasičnom smislu. S druge strane, države članice su obavezne da vrše harmonizaciju domaćeg zakonodavstva s *acquis communautaire*, što znači i dužnost usklađivanja s krivičnopравnim propisima Europske unije. Iz ovog proizlazi da države članice imaju kako obavezu, tako i pravo da učestvuju u razvoju krivičnog prava Europske unije. Pritom ne smijemo zanemariti činjenicu da se radi o području koje je pod velikim utjecajem nacionalne pravne tradicije, kulture i sistema vrijednosti, te da je potrebno voditi računa o najvišim standardima garancije i zaštite ljudskih prava i sloboda, na način kako je to predviđeno Poveljom EU o osnovnim pravima te, naposljetku, Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Može se konstatirati da, zahvaljujući rješenjima predviđenim Lisabonskim ugovorom, države članice ipak neće biti gubitnici u procesu europskih integracija.

Europska unija je odavno prevazišla okvire klasične međunarodne organizacije, a u kom pravcu će teći dalji razvoj tog „ekonomskog diva, političkog mrava i vojnog patuljka“, kako je svojedobno Uniju opisao Mark Eyskens, bivši ministar vanjskih poslova Belgije, tek ostaje da se vidi.

CONFLICT BETWEEN NATIONAL AND SUPRANATIONAL: THE POSITION OF IUS PUNIENDI IN THE NEW INTERNATIONAL CONTEXT

ABSTRACT

All the limitations and risks of the sovereign state, as a primary form of political organization of society of the people of Europe, came to the fore after the World War II. This led to the recomposition of the interstate relations in Europe and the change of the mere geostrategic position; the European Community was created, later the European Union, which became a legal entity *stricto sensu* after the Treaty of Lisbon entered into force.

What is perhaps most intriguing is the impact that the creation of such supranational artifact had on the erosion of the classical concept of sovereignty. Membership in such Union inevitably leads to the waiving part of sovereignty, and member countries are not always ready to do this. To illustrate this point, one can only remember the example of the criminal law of the European Union, which went all the way from complete ignorance of the institutions of the European Union to the supremacy, in terms of entry into force of the Treaty of Lisbon.

The main purpose of this paper is to review this new position of the criminal law in the context of the European integration process, with emphasis on the limitations of the national criminal legislature, imposed by the law of Community on one hand, and the Treaty of Lisbon as a milestone in the development of the criminal law of the European Union on the other hand.

Keywords: the European Union; international relations; criminal law; the Lisbon Treaty